

Zapobieganie agresji i przemocy w szkole. Od badania do działania.

Agresja, przemoc i klimat w szkołach Gminy Czerwonak. Raport z badań

Jakub Kołodziejczyk

Plan prezentacji

- Wprowadzenie
 - Złość, agresja, przemoc, dręczenie, znęcanie się ...
 - Skutki przemocy szkolnej
- Wyniki badań
 - Zachowania agresywne (formy agresji)
 - Przemoc
 - Reagowanie na zachowania agresywne
 - Klimat szkoły

Podstawy teoretyczne. Agresja vs. przemoc

Agresja

- celowe zachowanie,
- skierowane przeciwko komuś lub czemuś,
- przynosi szeroko rozumianą szkodę.

Podstawy teoretyczne. Typologia zachowań agresywnych

Agresja fizyczna

- bicie, kopanie, popychanie

Agresja werbalna

- przezywanie, wyśmiewanie, ośmieszanie, obrażanie, krzyczenie na kogoś

Agresja relacyjna

- wpędzanie kogoś w kłopoty, odwracanie się do kogoś plecami, zacieśnianie kręgu, gdy ktoś próbuje się przyłączyć do grupy, rozgłaszanie plotek

Podstawy teoretyczne. Typologia zachowań agresywnych

Agresja elektroniczna

- wyzywanie podczas rozmów na czacie, wysyłanie dokuczliwych, sprawiających przykrość SMS'ów, wysyłanie obraźliwych lub ośmieszających wiadomości za pomocą różnych komunikatorów (np. Messenger), komentowanie na forum internetowym czyichś wypowiedzi w sposób sprawiający przykrość

Agresja o podłożu seksualnym

- żartowanie, komentowanie wypowiedzi w nieprzyjemny sposób, pokazywanie gestów o podłożu seksualnym, wyzywanie od gejów lub lesbijek, dotykanie, chwytanie lub przyciąganie w sposób, który został odebrany jako niechciane zachowanie o podłożu seksualnym, używanie siły, żeby pocałować

Agresja w relacjach uczeń-nauczyciel

Agresja fizyczna

- Popychanie, uderzanie, niszczenie, nagrywanie

Agresja werbalna

- Ośmieszanie, krzyczenie, ubliżanie, grożenie

Agresja vs. przemoc

Agresja

- Celowe zachowanie skierowane przeciwko komuś lub czemuś, przynosi szeroko rozumianą szkodę

Przemoc

- Niechciane przez ofiarę, zamierzone, agresywne zachowanie, które wiąże się z rzeczywistą lub domniemaną nierównowagą sił, które **powtarzane jest cyklicznie** (D. Olweus 1993)

Przemoc

Współcześnie przemoc określa się jako szczególną postać zachowania agresywnego (Cornell 2006), którą cechuje:

- intencja skrzywdzenia,
- powtarzalność,
- nierównowaga sił,
- jest niesprowokowana.

Role

- Ofiara
- Sprawca
- Sprawca-ofiara (ofiara-sprawca)

Skutki agresji i przemocy

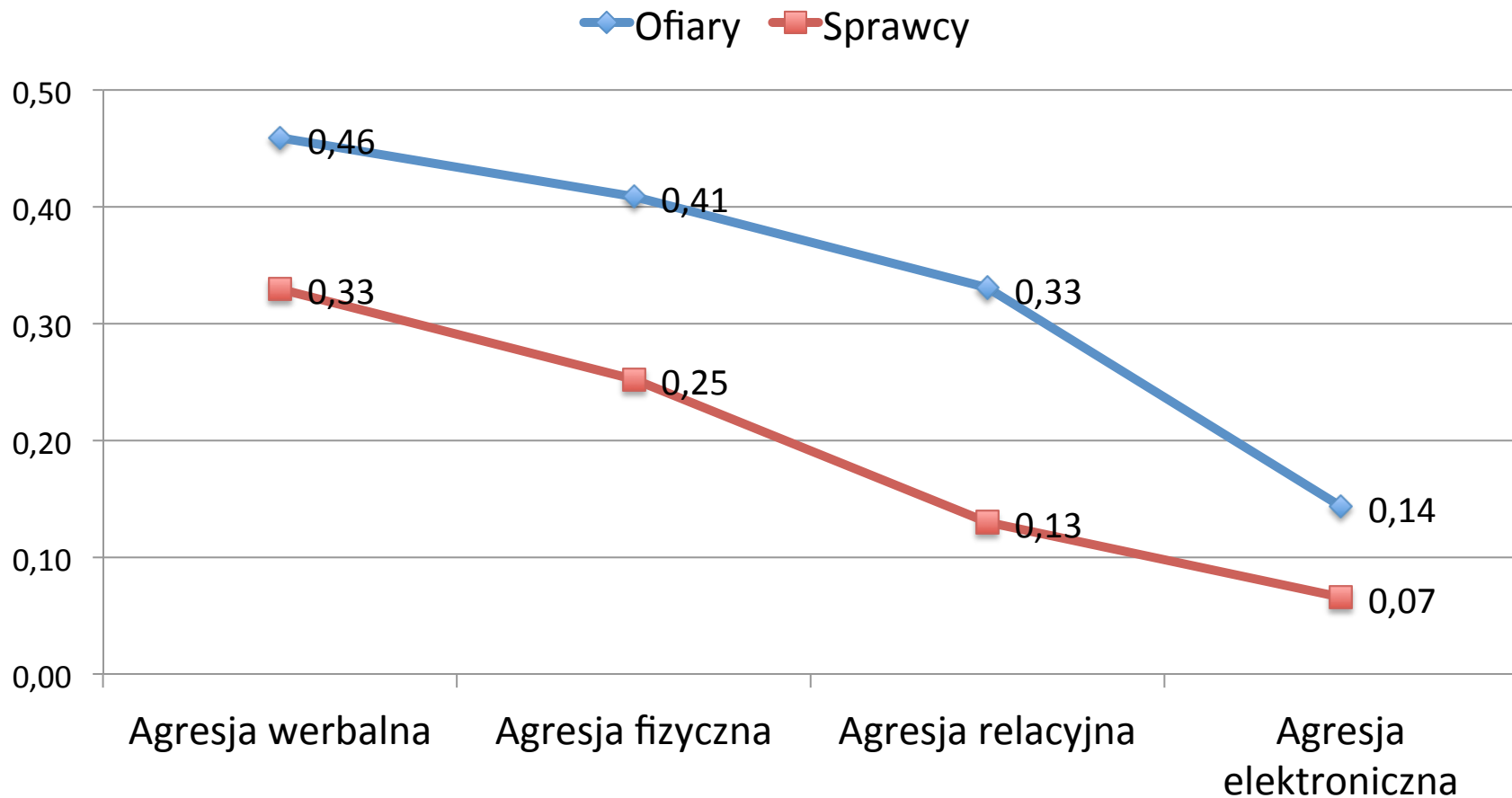
Występowanie agresji i przemocy w szkole wiąże się z:

- mniejszym poczuciem bezpieczeństwa dzieci i młodzieży,
- konsekwencjami dla rozwoju psychicznego zarówno ofiar, jak i sprawców (Kaltiala-Heino i in. 2000),
- problemami w relacjach społecznych (Graham, Bellmore, Juvonen 2003),
- negatywnym wpływem na wyniki edukacyjne (Glew i in. 2005).

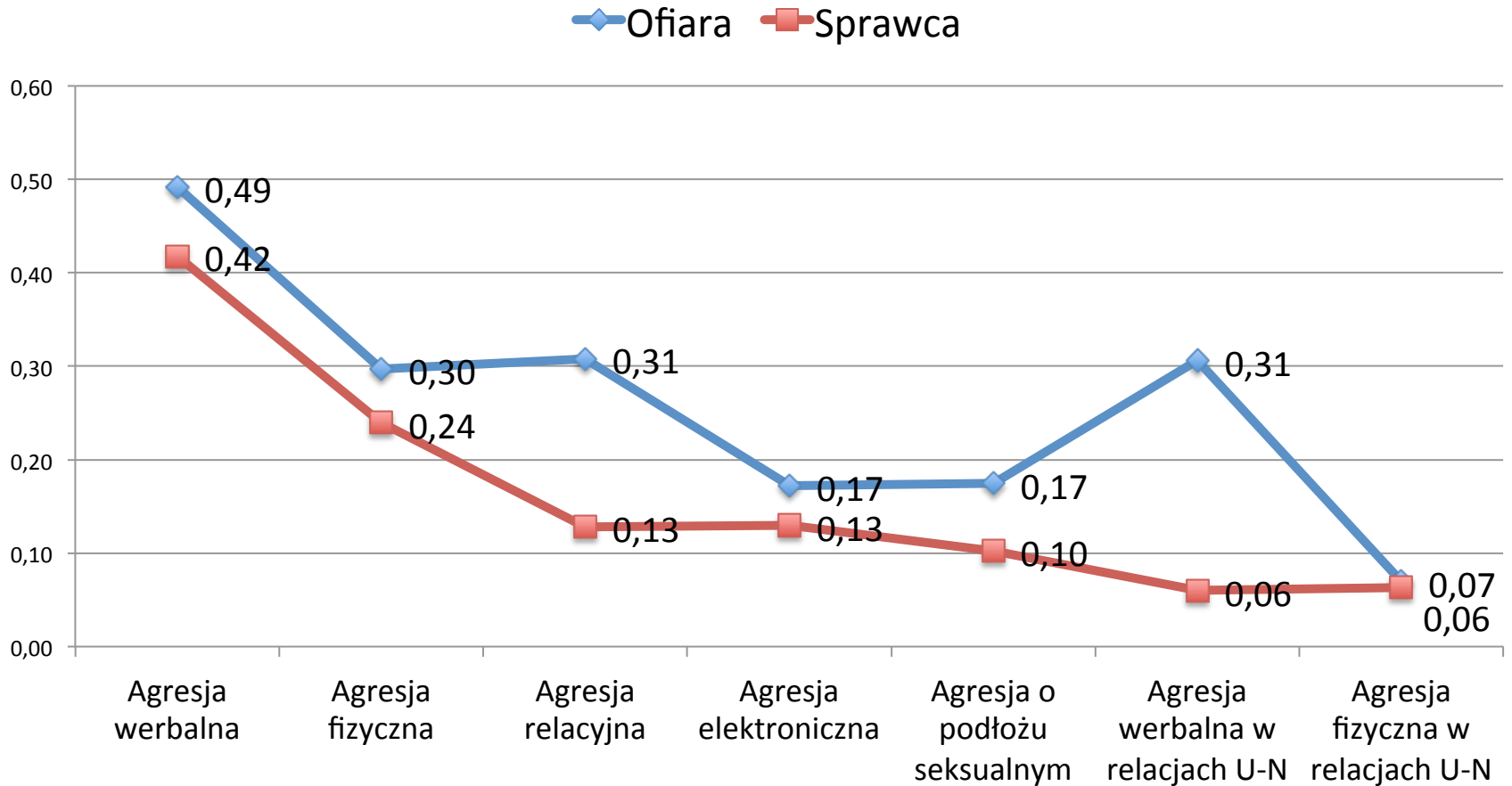
Badania

Szkoła	Częstość	Procent
SP Bolechowie	66	9,8
SP Czerwonaku	148	21,9
SP Kicinie	157	23,2
SP Koziągłowach	204	30,2
SP Owińskach	101	14,9
Gimnazjum w Bolechowie	46	12,3
Gimnazjum w Czerwonaku	110	29,4
Gimnazjum w Koziągłowach	218	58,3

Nasilenie form zachowań agresywnych w SP

Nasilenie form zachowań agresywnych w Gimnazjach

Wiktyimizacja. Macierz korelacji współczynnika tau Kendalla dla różnych form agresji (SP).

Formy zachowania agresywnego	Agresja werbalna	Agresja fizyczna	Agresja relacyjna	Agresja elektroniczna
Agresja werbalna	1,000	,542**	,547**	,327**
Agresja fizyczna		1,000	,455**	,265**
Agresja relacyjna			1,000	,409**
Agresja elektroniczna				1,000

**korelacja istotna na poziomie $p < 0,001$

Sprawstwo agresji. Macierz korelacji współczynnika tau Kendalla dla różnych form agresji (SP).

Formy zachowania agresywnego	Agresja werbalna	Agresja fizyczna	Agresja relacyjna	Agresja elektroniczna
Agresja werbalna	1,000	,571**	,503**	,328**
Agresja fizyczna		1,000	,427**	,293**
Agresja relacyjna			1,000	,420**
Agresja elektroniczna				1,000

**korelacja istotna na poziomie $p < 0,001$

Wiktymizacja. Macierz korelacji współczynnika tau Kendalla dla różnych form agresji (G).

Formy zachowania agresywnego	A. werbalna	A. fizyczna	A. relacyjna	A. elektroniczna	A. seksualna	A. nauczycieli werbalna	A. nauczycieli fizyczna
A. werbalna	1,000	,499**	,458**	,418**	,386**	,297**	,170**
A. fizyczna		1,000	,393**	,381**	,374**	,310**	,270**
A. relacyjna			1,000	,461**	,459**	,371**	,230**
A. elektroniczna				1,000	,412**	,382**	,257**
A. seksualna					1,000	,421**	,332**
A. nauczycieli werbalna						1,000	,395**
A. nauczycieli fizyczna							1,000

**korelacja istotna na poziomie $p < 0,001$

Sprawstwo agresji. Macierz korelacji współczynnika tau Kendalla dla różnych form agresji (G).

Formy zachowania agresywnego	A. werbalna	A. fizyczna	A. relacyjna	A. elektroniczna	A. seksualna	A. nauczycieli werbalna	A. nauczycieli fizyczna
A. werbalna	1,000	,530**	,432**	,415**	,398**	,186**	,241**
A. fizyczna		1,000	,416**	,393**	,485**	,261**	,345**
A. relacyjna			1,000	,447**	,458**	,352**	,428**
A. elektroniczna				1,000	,476**	,339**	,385**
A. seksualna					1,000	,329**	,440**
A. nauczycieli werbalna						1,000	,643**
A. nauczycieli fizyczna							1,000

**korelacja istotna na poziomie $p < 0,001$

Ofiary i sprawcy przemocy (w SP)

DRĘCZENIE polega na tym, że inny uczeń lub grupa uczniów mówi lub czyni innej osobie bardzo przykre, dokuczliwe rzeczy, gdy to powtarza się często i trudno się przed tym obronić. Uważamy, że nie jest dręczeniem sytuacja, w której dwóch uczniów o podobne sile kłóci się lub bije się, a także gdy robi dowcipy w przyjacielski sposób.

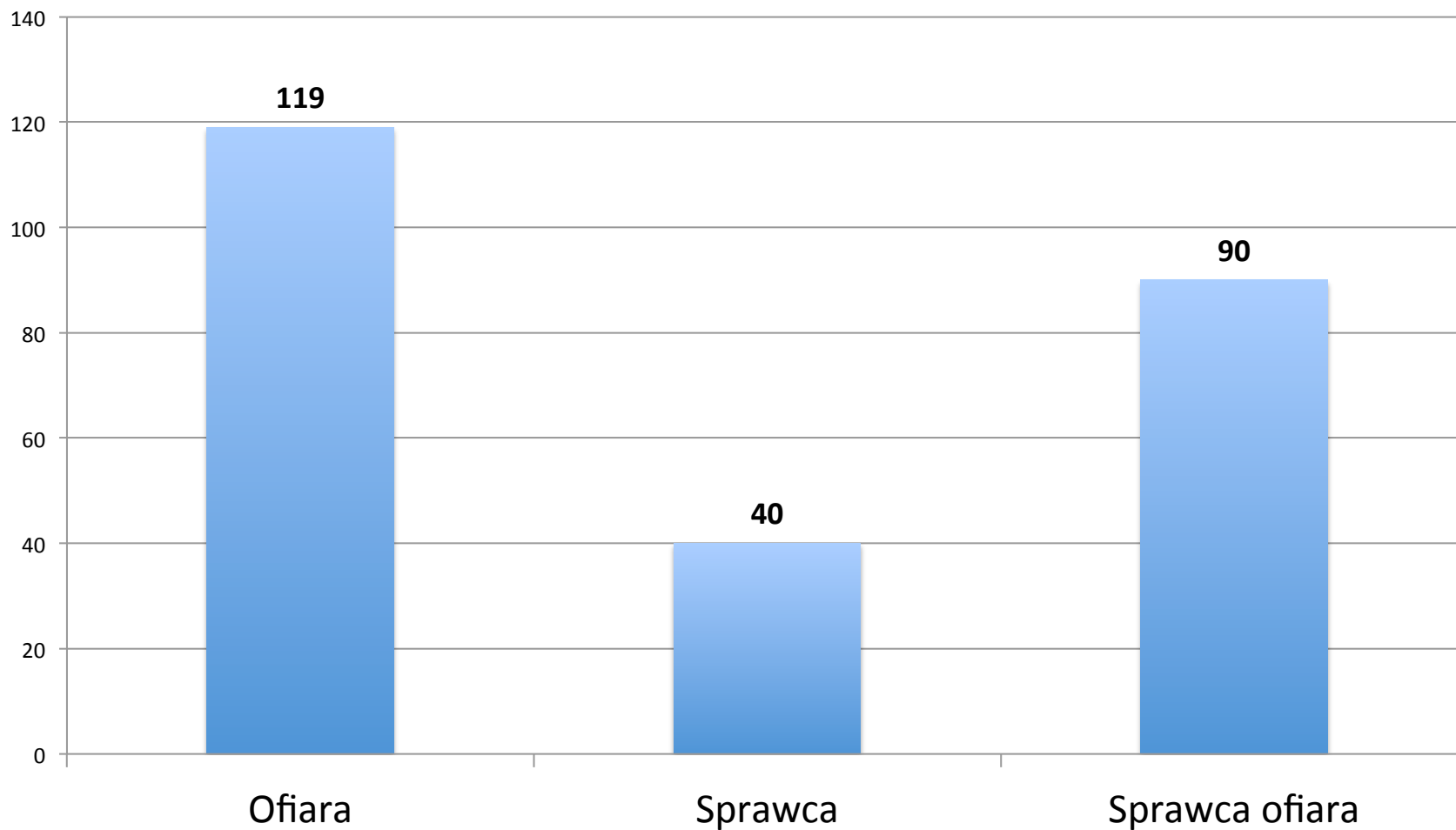
	Nie zdarzyła mi się ani razu	Zdarzyła mi się jeden raz	Zdarzyła mi się dwa razy	Zdarzyła mi się trzy razy	Zdarzyła mi się cztery razy lub więcej
Jak często Ty sam byłeś(-aś) DRĘCZONY w szkole w ostatnich dwóch miesiącach?	69.08% 467	15.24% 103	4.88% 33	3.40% 23	7.40% 50
Jak często Ty uczestniczyłeś(-aś) w DRĘCZENIU innego ucznia (innej uczennicy) lub uczniów szkole w ostatnich dwóch miesiącach?	80.77% 546	12.87% 87	3.11% 21	1.48% 10	1.78% 12

Ofiary i sprawcy przemocy (w G)

DREŹCZENIE polega na tym, że inny uczeń lub grupa uczniów mówi lub czyni innej osobie bardzo przykre, dokuczliwe rzeczy, gdy to powtarza się często i trudno się przed tym obronić. Uważamy, że nie jest dręczeniem sytuacja, w której dwóch uczniów o podobne sile kłóci się lub bije się, a także gdy robi dowcipy w przyjacielski sposób.

	Nie zdarzyła mi się ani razu	Zdarzyła mi się jeden raz	Zdarzyła mi się dwa razy	Zdarzyła mi się trzy razy	Zdarzyła mi się cztery razy lub więcej
Jak często Ty sam byłeś(-aś) DREŹCZONY w szkole w ostatnich dwóch miesiącach?	282 75,4%	36 9,6%	16 4,3%	8 2,1%	32 8,6%
Jak często Ty uczestniczyłeś(-aś) w DREŹCZENIU innego ucznia (innej uczennicy) lub uczniów szkole w ostatnich dwóch miesiącach?	289 77,3%	43 11,5%	14 3,7%	4 1,1%	24 6,4%

Uczniowie zaangażowani w sytuacje przemocy (SP) (n-676)

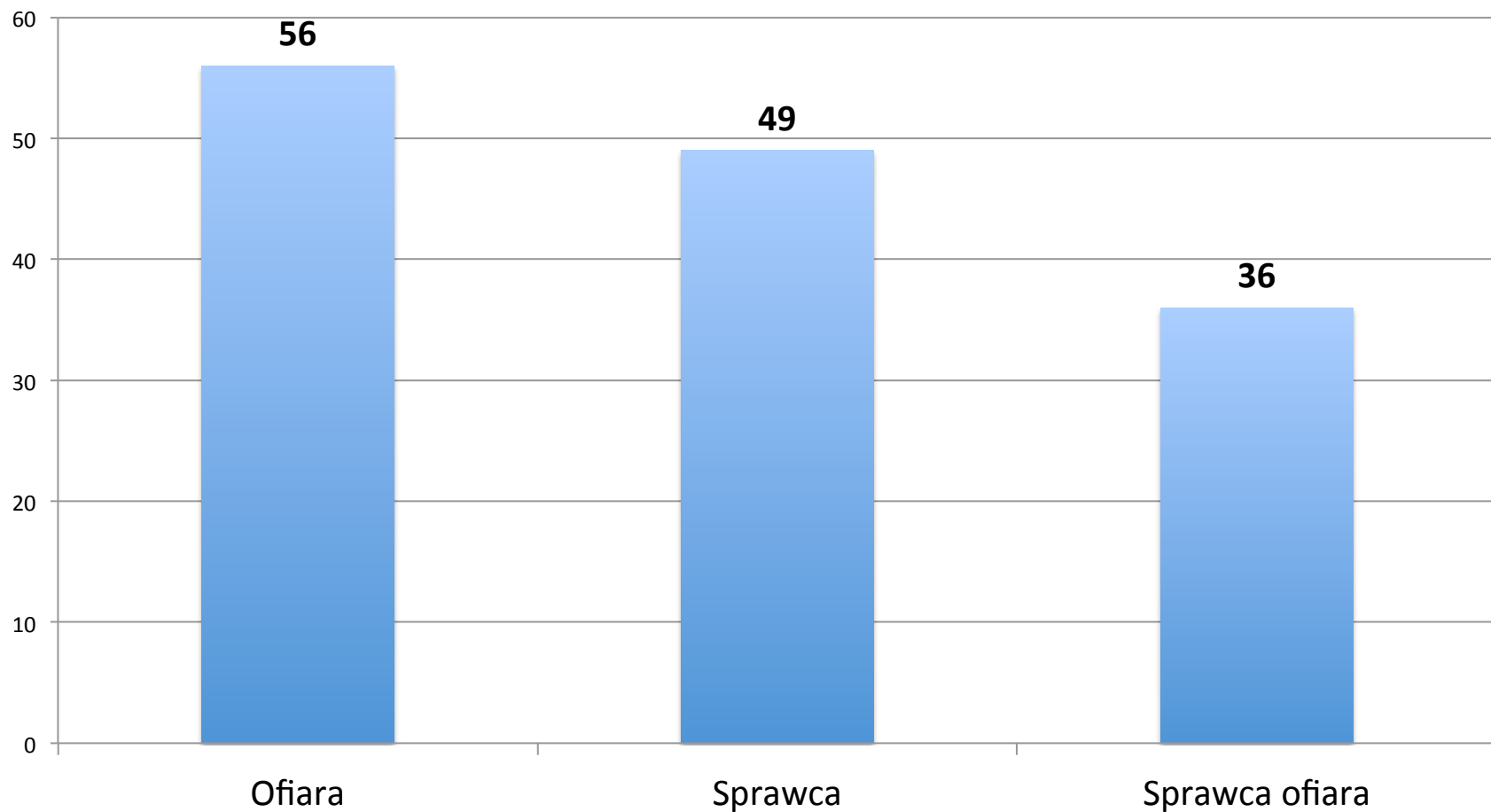
Płeć a zaangażowanie w sytuacje przemocy (SP)

		Chłopcy	Dziewczynki
Ofiary	Licz.	58	61
	%	17,3%	17,9%
Sprawcy	Licz.	27	13
	%	8,0%	3,8%
Ofiary- Sprawcy	Licz.	66	24
	%	19,6%	7,1%

Poziom klasy a zaangażowanie w sytuacje przemocy (SP)

		Klasa IV	Klasa V	Klasa VI
Ofiary	Licz.	43	35	41
	%	18,9%	17,9%	16,1%
Sprawcy	Licz.	5	17	18
	%	2,2%	8,7%	7,1%
Ofiary- Sprawcy	Licz.	30	32	28
	%	13,2%	16,4%	11,0%

Uczniowie zaangażowani w sytuacje przemocy (G) (n-374)

Płeć a zaangażowanie w sytuacje przemocy (G)

		Kobiety	Mężczyźni
Ofiary	Licz.	31	25
	%	18,3%	12,2%
Sprawcy	Licz.	17	32
	%	10,1%	15,6%
Ofiary- Sprawcy	Licz.	10	26
	%	5,9%	12,7%

Poziom klasy a zaangażowanie w sytuacje przemocy (G)

		Klasa I	Klasa II	Klasa III
Ofiary	Licz.	200	169	131
	%	13,8%	12,6%	10,9%
Sprawcy	Licz.	175	167	135
	%	12,1%	12,5%	11,2%
Ofiary- Sprawcy	Licz.	98	98	83
	%	6,7%	7,3%	6,9%

Klimat szkoły

określany jest jako sposób spostrzegania przez nauczycieli i uczniów środowiska swojej pracy lub nauki oraz wpływ tej percepcji na ich zachowania.

Ostaszewski, K. (2012).

Klimat szkoły

Wymiar klimatu szkoły	Przykładowe pytania
Więź ze szkołą	Zazwyczaj chętnie idę do szkoły. Lubię nauczycieli, którzy uczą mnie w tym roku.
Znaczenie nauki	Oceny szkolne są dla mnie bardzo ważne. Myślę, że jest ważne, aby dobrze radzić sobie w szkole.

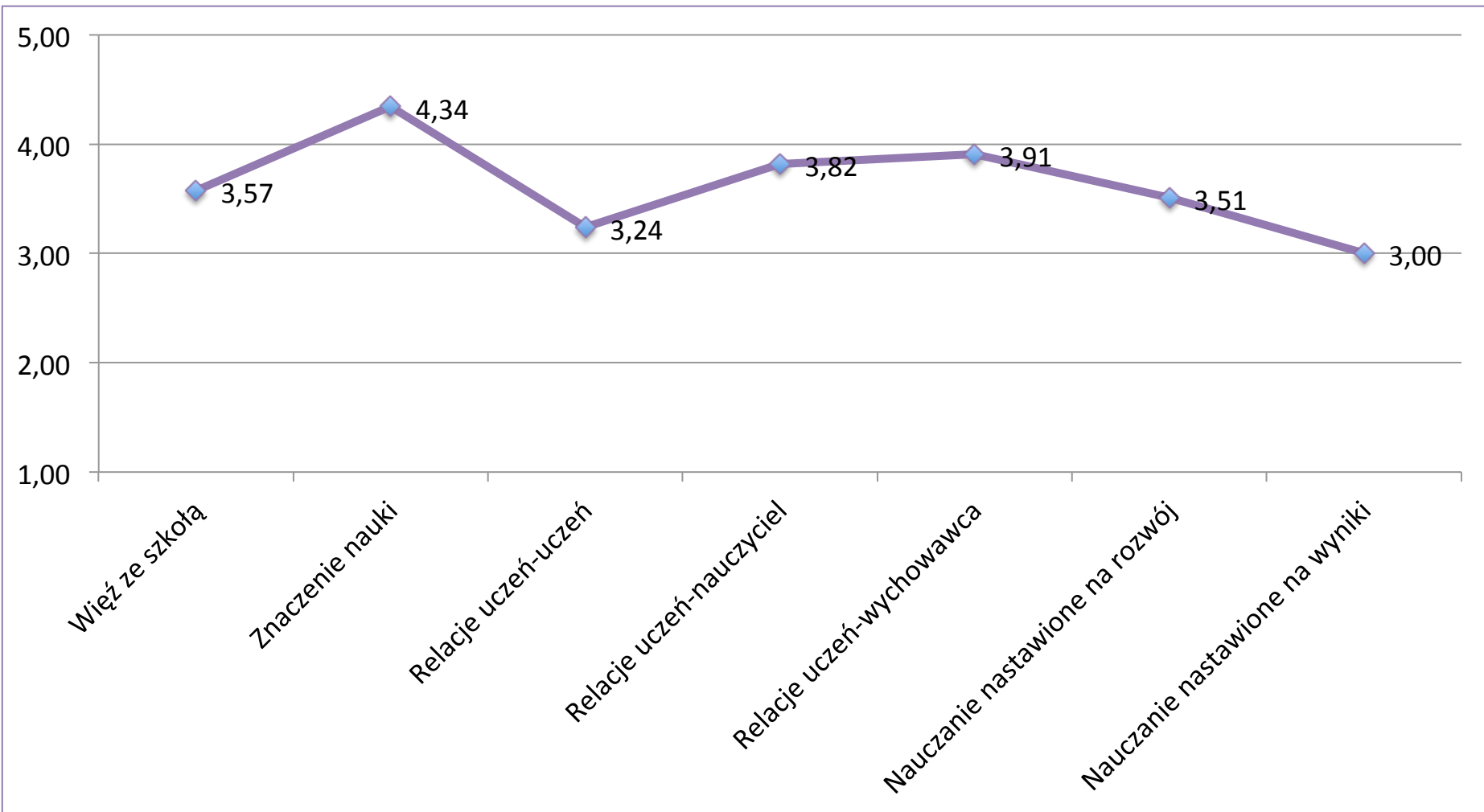
Klimat szkoły

Wymiar klimatu szkoły	Przykładowe pytania W mojej szkole:
Relacje uczeń – uczeń	... uczniowie pomagają sobie nawzajem nawet wtedy, gdy nie są przyjaciółmi ... uczniowie zazwyczaj traktują się z szacunkiem
Relacje uczeń – nauczyciel	... lubią rozmawiać z uczniami ... traktują uczniów z szacunkiem ... chętnie wysłuchują pomysłów uczniów i je doceniają
Relacje uczeń – wychowawca	... dba o to, aby uczniowie w klasie lubili się ... pomaga nam rozwiązywać problemy i konflikty ... dodaje nam pewności siebie

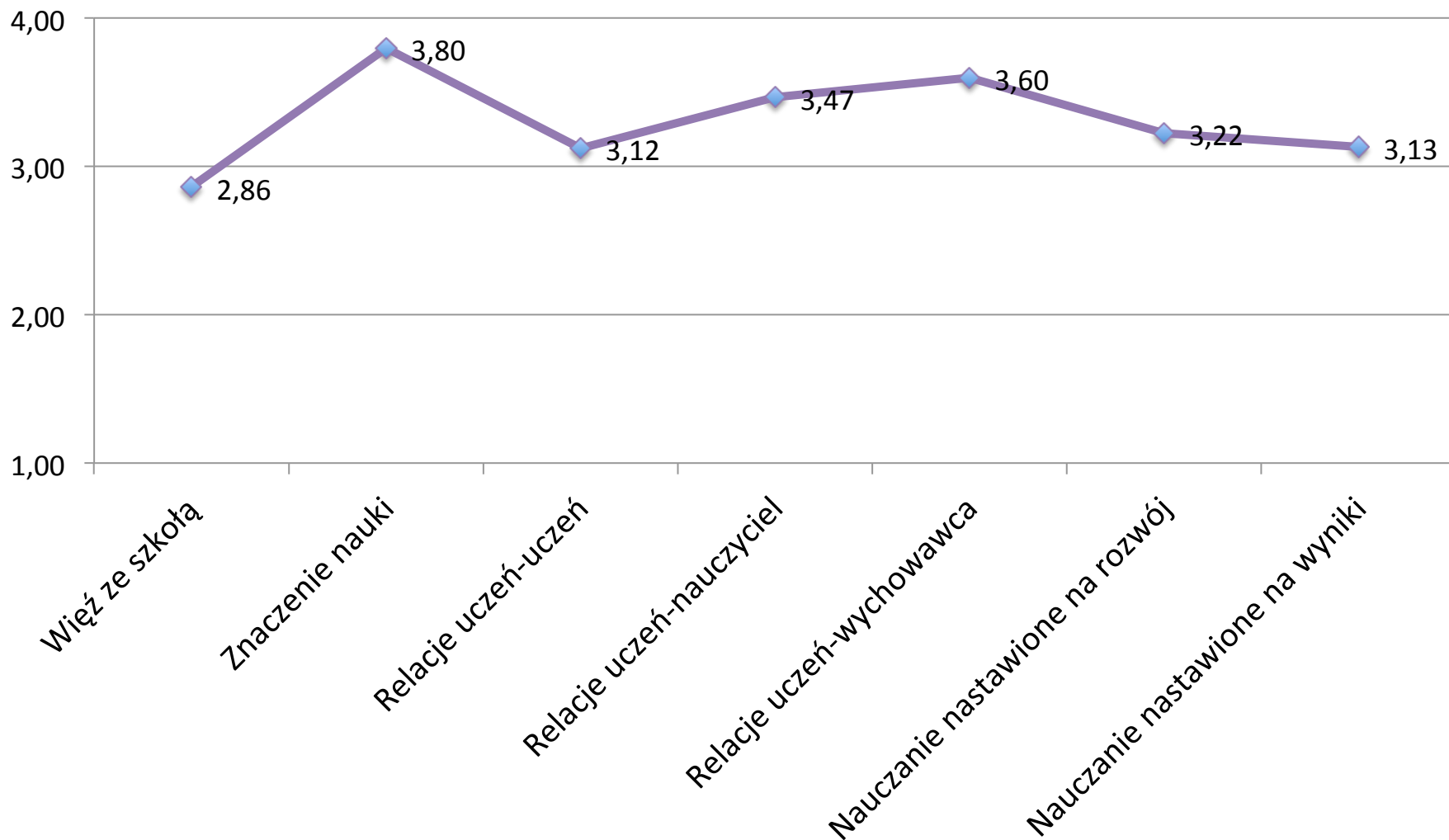
Klimat szkoły

Wymiar klimatu szkoły	Przykładowe pytania W mojej szkole nauczyciele:
Nauczanie nastawione na rozwój	... uznają, że uczniowie mogą popełniać błędy tak długo, jak długo się uczą ... chcą, żeby uczniowie zrozumieli temat, a nie żeby zapamiętali materiał
Nauczanie nastawione na wyniki	... najlepsi uczniowie cieszą się specjalnymi względami ... troszczą się tylko o dobrych uczniów

Klimat szkoły (oczami uczniów SP)

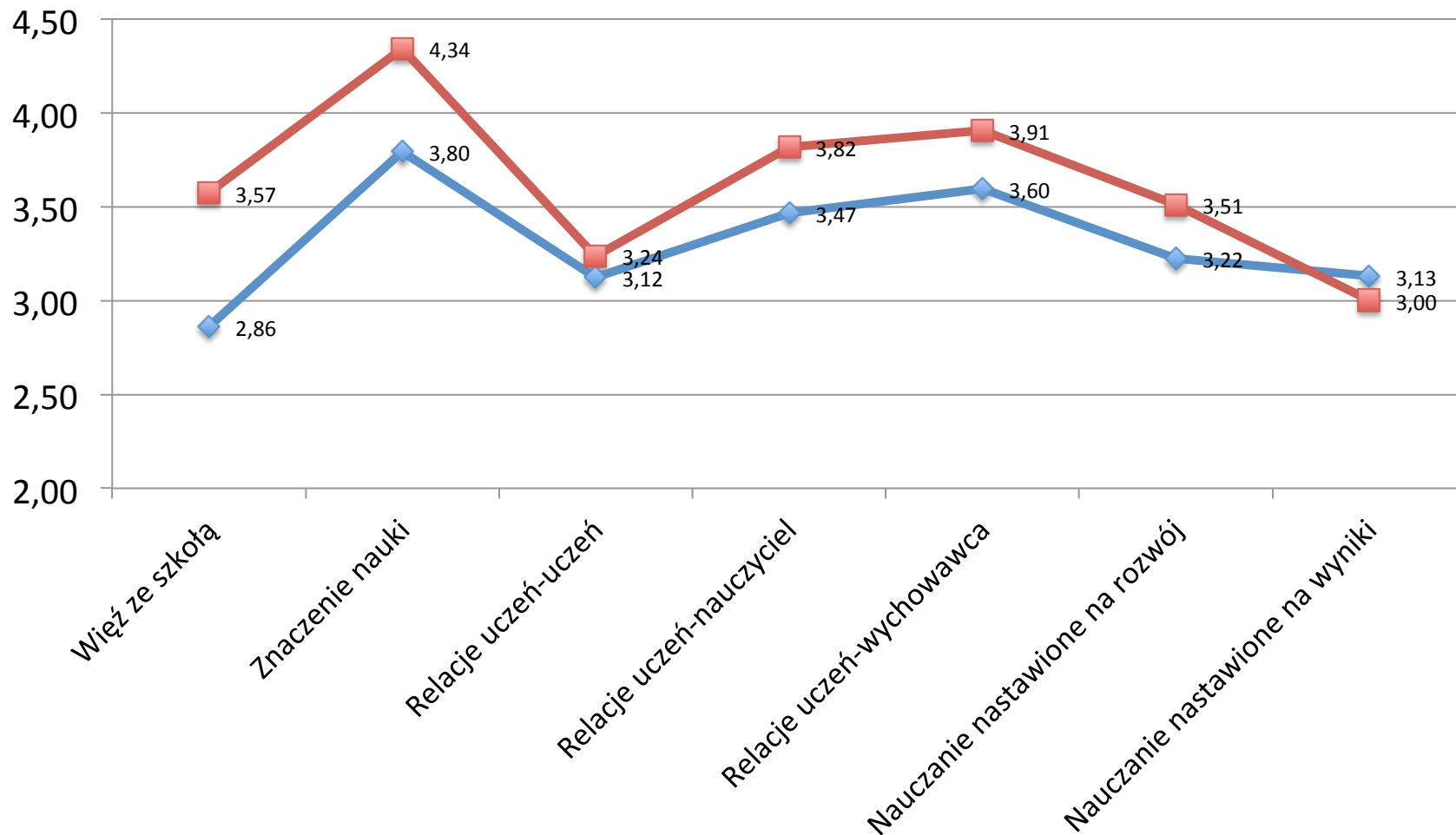

Klimat szkoły (oczami uczniów G)

Klimat szkoły (oczami uczniów - porównanie)

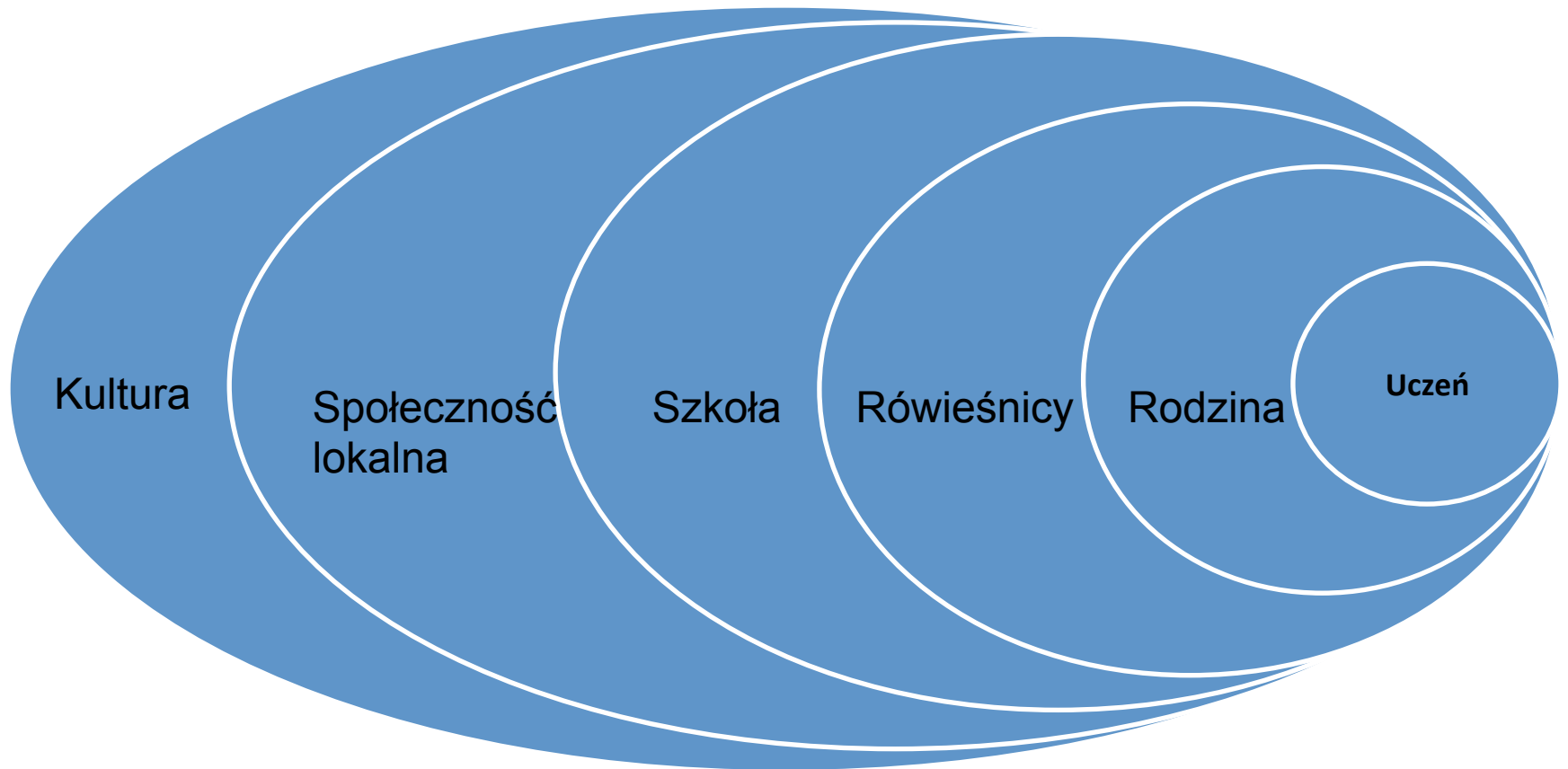
◆ Gimnazjum ■ Szkoła podstawowa

Macierz korelacji wymiarów klimatu szkoły i bycia ofiarą lub sprawcą agresji

Wymiary klimatu szkoły	Szkoły podstawowe		Gimnazja	
	Ofiara	Sprawca	Ofiara	Sprawca
Więź ze szkołą	-,090**	-,162**	-,010	-,196**
Znaczenie nauki	-,067	-,175**	-,023	-,109*
Relacje uczeń-uczeń	-,176**	-,184**	-,087*	-,098*
Relacje uczeń-nauczyciele	-,160**	-,166**	-,038	-,190**
Relacje uczeń-wychowawca	-,148**	-,164**	-,092*	-,210**
Nauczanie nastawione na rozwój	-,162**	-,151**	-,041	-,145**
Nauczanie nastawione na wyniki	,007	-,045	,043	,057

Socjo-ekologiczne podejście do agresji i przemocy

Dziękuję za uwagę

Sesje warsztatowe

- Metoda bez obwiniania jako element szkolnego systemu interwencji wobec przemocy rówieśniczej
- Jak pomóc uczniom radzić sobie ze złością
- Kształtowanie postaw uczniów z wykorzystaniem metody dylematów moralnych jako element strategii zapobiegania agresji i przemocy
- Jak tworzyć w szkole warunki do wzmocnienia zachowań sprzyjających obniżeniu agresji i przemocy rówieśniczej - praktyczne działania systemowe

Proaktywna agresja w szkołach

- Celowe zachowania agresywne
- Niesprowokowana chęć skrzywdzenia lub przymuszenia
- Pozytywne oczekiwania wobec efektów agresji
- Typ „luzaka” i „maczo”
- Często postrzegany przez rówieśników jako lider z poczuciem humoru
- Większe ryzyko popadnięcia w przestępczość niż w przypadku zachowań nieagresywnych lub agresji reaktywnej
- Najskuteczniejszą metodą oddziaływania jest efektywny nadzór

Reaktywna agresja w szkołach

- Nieplanowana, impulsywna agresja
- Cechy charakterystyczne:
 - Wybuchowość
 - Nieumiejętność kontrolowania emocji
 - Zewnętrzny punkt kontroli
 - Odrzucenie przez rówieśników
 - Zaburzone przetwarzanie informacji
 - Najwięcej problemów dyscyplinarnych w szkole